

ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
20-10-2013

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ
ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

Α. όσα όμως καλά νομίζουν ότι συμβαίνουν στους ανθρώπους με φροντίδα και άσκηση και διδασκαλία, αν κάποιος δεν τα έχει αυτά, αλλά (έχει) τα αντίθετά τους κακά, σ' αυτές τις περιπτώσεις, αν δεν απατώμαι (υποθέτω), γίνονται και οι θυμοί και οι τιμωρίες και οι συμβουλές· απ' αυτά ένα είναι και η αδικία και η ασέβεια και γενικά καθετί που είναι αντίθετο στην πολιτική αρετή.

Σε αυτή, λοιπόν, την περίπτωση ο καθένας θυμώνει με τον καθένα και τον συμβουλεύει, επειδή κατά τη γνώμη του (η αρετή) μπορεί να αποκτηθεί με φροντίδα και με μάθηση. Γιατί αν θέλεις, Σωκράτη, να καταλάβεις τι τέλος πάντων σημαίνει (ποια σημασία έχει επιτέλους) το να τιμωρεί κανείς αυτούς που αδικούν, αυτό το ίδιο θα σε διδάξει ότι οι άνθρωποι τουλάχιστον πιστεύουν ότι η αρετή μπορεί να αποκτηθεί. Γιατί κανένας δεν τιμωρεί αυτούς που αδικούν (που διαπράττουν αδικίες) έχοντας το νου του σ' αυτό και εξαιτίας αυτού, επειδή δηλαδή αδίκησε, εκτός αν κάποιος τιμωρεί απερίσκεπτα (χωρίς λογική), όπως ακριβώς ένα θηρίο· αυτός όμως που επιχειρεί να τιμωρεί με βάση τη λογική, δεν τιμωρεί για το αδίκημα που έχει γίνει στο παρελθόν (που έχει περάσει) -γιατί δεν μπορεί βέβαια να κάνει αυτό που έγινε να μην έχει γίνει- αλλά για το μέλλον, για να μην αδικήσει πάλι ούτε αυτός ο ίδιος ούτε άλλος, που είδε ότι αυτός τιμωρήθηκε.

Μονάδες 10

Β1. Θυμός: σελ.86 σχολικό βιβλίο

ἐξ ἐπιμελείας καὶ ἀσκήσεως καὶ διδαχῆς: οι τρεις βασικές μορφές αγωγής είναι η **επιμέλεια**, δηλαδή η μελέτη, η συστηματική παρακολούθηση των εκάστοτε διδασκομένων αντικειμένων, η **άσκηση**, δηλαδή η εξοικείωση με το αντικείμενο με απώτερο στόχο την εκμάθησή του και η **διδαχή**, δηλαδή η θεωρητική κατάρτιση και ο πλουτισμός γνώσεων. Μια τέταρτη μέθοδος διδασκαλίας, η οποία σκόπιμα εδώ παραλείπεται είναι και η μίμηση, γιατί μπορεί από τη μία πλευρά να είναι θετική (όταν έχει ως στόχο ανώτερα πρότυπα ή ανθρώπους που διακρίνονται για το ιδιαίτερο πνευματικό ή ηθικό περιεχόμενό τους, χωρίς να χάνεται όμως η ατομικότητα του καθενός), από την άλλη όμως, όταν πηγάζει από εσωτερική ανασφάλεια και ανεπάρκεια, εγκυμονεί κινδύνους για την ανθρώπινη προσωπικότητα, αποβαίνει αθέμιτη καθώς δεν προσαρμόζεται κανένα ατομικό χαρακτηριστικό αλλά καταργείται. Ο Πρωταγόρας λοιπόν, δεν κάνει αναφορά στη μίμηση, γιατί αφενός η μίμηση μπορεί να έχει και αρνητικά αποτελέσματα, όταν πρόκειται για μίμηση αρνητικών προτύπων. Επίσης ως συμπεριφορά και νοοτροπία μπορεί να οδηγήσει στην αλλοτρίωση, όταν σημαίνει δουλική, άκριτη αντιγραφή, απουσία κριτικής ικανότητας και οξύνοιας. Τέλος, η μίμηση ως διαδικασία υποβαθμίζει το ρόλο της διδασκαλίας, με αποτέλεσμα να ανατρέπει την όλη θεωρία του Πρωταγόρα για το διδακτό της αρετής.

ἀσέβεια: σελ. 86 σχολικό βιβλίο.

μετά λόγου: σελ. 88 σχολικό βιβλίο.

Μονάδες 10

B2. ο Πρωταγόρας διατυπώνει τη θεωρία του για τις ποινές που για την εποχή του είχαν πρωτοποριακό περιεχόμενο. Η τιμωρία κατά την άποψη του Πρωταγόρα δεν επιβάλλεται για την εκδίκηση αυτού που αδίκησε· η ποινή έχει σωφρονιστικό, παιδευτικό σκοπό και όχι κατασταλτικό, εκδικητικό. Ο σκοπός της ποινής είναι να σωφρονιστεί και να διορθωθεί αυτός που διέπραξε το αδίκημα, καθώς επίσης και να παραδειγματιστούν και να αποθαρρυνθούν αυτοί που βλέπουν το δράστη να τιμωρείται. Επομένως, «ἀποτροπής ἔνεκα κολάζει ὁ μετὰ λόγου ἐπιχειρῶν κολάζειν». Αυτό αποτελεί για τον Πρωταγόρα απόδειξη ότι η αρετή μπορεί να διδαχθεί. Διαφορετικά, δεν έχουν κανένα λόγο να τιμωρούν αυτούς που αδικούν.

Η θεωρία του Πρωταγόρα για το σκοπό της ποινής ως παιδαγωγικού (σωφρονιστικού) και όχι εκδικητικού μέσου αποτελεί μια πολύ ριζοσπαστική θέση για την εποχή του· είναι γνωστό ότι στην αρχαιότητα την τιμωρία την θεωρούσαν κατά κανόνα σαν ανταπόδοση στο σφάλμα ή στο έγκλημα που είχε διαπραχθεί –της ἔδιναν δηλαδή σκοπό εκδικητικό, κατασταλτικό και όχι διορθωτικό. Αυτή η στάση των ανθρώπων που αδικούνται είναι κατανοητό για ποιο λόγο συμβαίνει, αν πάρουμε υπόψη τον πόνο και την αγανάκτηση (εξάλλου, η ίδια στάση χαρακτηρίζει και τους ανθρώπους της δικής μας εποχής). Έτσι, το ίδιο ίσχυε και για τον ηθικό κώδικα των λαών αλλά και για τους νόμους των κρατών. Θα μπορούσε να αναφερθεί η *τίσις* (η εκδίκηση των θεών) ως αποκατάσταση της ηθικής τάξης, σύμφωνα με τους αρχαίους ποιητές. Έτσι, η άποψη του μεγάλου σοφιστή ότι η τιμωρία αποτελεί μέσο αποτροπής και παραδειγματισμού καταλαβαίνουμε ότι είναι ρηξικέλευθη και φωτισμένη για την αρχαία εποχή, ενώ είναι αλήθεια ότι συνέβαλε αποφασιστικά στη νεότερη προσπάθεια των φιλοσόφων, ποινικολόγων κ.λπ. να συλλάβουν την ποινή ως ανθρώπινο θεσμό που υπηρετεί φυσικά συγκεκριμένη κοινωνική σκοπιμότητα.

Έτσι, π.χ. ο Αριστοτέλης κάνοντας διάκριση στα είδη των ποινών, αντιλαμβανόταν ότι υπάρχει ποινή, της οποίας ο σκοπός ήταν η απόδοση της δικαιοσύνης. Επίσης, ο Πλάτωνας στο «Γοργία» θεωρεί την ποινή σαν θεραπεία της ψυχής που πάσχει, επειδή διέπραξε αμάρτημα και σαν μέσο παραδειγματισμού και στους άλλους ανθρώπους. Ακόμη, οι τραγικοί ποιητές Αισχύλος και Σοφοκλής και ο λυρικός Πίνδαρος πίστευαν ότι η ποινή λειτουργεί και παραδειγματικά, ως μέσο βελτίωσης των υπόλοιπων ανθρώπων.

Η λέξη *το κολάζειν* (η τιμωρία) θα χρησιμοποιηθεί με τη σημασία της έλλογης τιμωρίας, η οποία δεν έχει στόχο την ακύρωση ή τη θεραπεία του αδικήματος που έχει διαπραχθεί στο παρελθόν: αυτή είναι αδύνατη, γιατί ὅ,τι ἔγινε (προσθέτουμε: μαζί με τα επακόλουθά του) αποτελεί πραγματικότητα που δεν μπορεί να διορθωθεί. Η φράση οὐ γὰρ ἂν τό γε πραχθέν ἀγένητον θείη έχει γνωμικό περιεχόμενο (το γινόμενον οὐχ ἀπογίγνεται), ενώ στο ίδιο θέμα αναφέρονται με διαφορετικές φραστικές διατυπώσεις και άλλοι αρχαίοι, ποιητές και στοχαστές όπως ο Σιμωνίδης, ο Πίνδαρος, ο Σοφοκλής, ο Αριστοτέλης. Η ίδια αντίληψη επικρατεί και στις μέρες μας. Υπάρχουν φράσεις: «ὄ,τι ἔγινε δεν ξηγίνεται» και «ὄ,τι ἔγινε ἔγινε», που δηλώνουν το ίδιο πράγμα. Επομένως, μια προσπάθεια για ακύρωση ή θεραπεία δεν έχει λόγο.

Μονάδες 13

B3. Τιμωρούνται δέ και κολάζονται οί τε άλλοι ... διδακτόν ἀρετήν : στο σημείο αυτό ο Πρωταγόρας από το γενικό συμπέρασμα στο οποίο κατάληξε προηγουμένως, ότι δηλαδή όλοι θεωρούν την αρετή διδακτή, προχωρά πιο συγκεκριμένα στους Αθηναίους. Οι Αθηναίοι, λοιπόν, όπως και οι υπόλοιποι επιβάλλουν ποινές με σκοπό το σωφρονισμό και τον παραδειγματισμό· οι Αθηναίοι επιβάλλουν ποινές με σκοπό το σωφρονισμό και τον παραδειγματισμό· άρα και αυτοί αποδεικνύεται ότι ανήκουν στους ανθρώπους που πιστεύουν ότι η αρετή διδάσκεται. Ο Πρωταγόρας κάνει ιδιαίτερη αναφορά στους Αθηναίους για τρεις λόγους:

α. Ο Σωκράτης είχε χρησιμοποιήσει τη συμπεριφορά των Αθηναίων ως απόδειξη του ότι η αρετή δε διδάσκεται. Επομένως, ο Πρωταγόρας, αν θέλει η άποψη του να γίνει αποδεκτή, θα πρέπει να εξηγήσει τη συμπεριφορά των Αθηναίων με έναν τέτοιο τρόπο που να φανερώνει ότι η αρετή διδάσκεται. Αυτό, λοιπόν, πέτυχε -όπως τουλάχιστον θεωρεί- ο Πρωταγόρας.

β. Ο Πρωταγόρας βρίσκεται στην Αθήνα και μιλά μπροστά σε Αθηναίους. Λογικά, λοιπόν, χρησιμοποιεί τη δική τους συμπεριφορά ως στοιχείο το οποίο θα αξιοποιήσει για το συλλογισμό του, καθώς αυτή τη συμπεριφορά τη γνωρίζουν πολύ καλά οι ακροατές του.

γ. Οι Αθηναίοι χαρακτηρίστηκαν από το Σωκράτη σοφοί (Ενότητα 1). Ο Πρωταγόρας, λοιπόν, δείχνοντας ότι αποδέχεται αυτήν την άποψη -επαινώντας, κολακεύοντας τους ακροατές του- θεωρεί ότι οι Αθηναίοι αποτελούν κριτήριο για την εξαγωγή συμπερασμάτων. Αν, δηλαδή, οι Αθηναίοι θεωρούν ότι η αρετή είναι διδακτή, τότε θα είναι πολύ δύσκολο να αμφισβητηθεί αυτή η άποψη.

Μονάδες 7

B4. Σχολικό βιβλίο σελ. 56: «Τα θέματα του Πρωταγόρα...καθένας από τους συνομιλητές».

Μονάδες 10

B5. πείραμα: πειράσομαι

εικασία: εικότως

επιφάνεια: φαίνεται

σχετικός: ἔχοντας

διέλευση: παρεληλυθότος

ακατάδεκτος: ἀποδέχονται

καθηγητής: ἡγεῖσθαι

σκυταλοδρομία: σκυτοτόμου

είδωλο: ἰδών

πρόθυμος: θυμοῦται

Μονάδες 10

ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:

ΚΑΡΑΒΑΣΙΔΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΚΟΒΑΛΑ ΣΤΑΥΡΟΥΛΑ

ΤΣΕΛΙΟΥ ΚΑΤΕΡΙΝΑ

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΘΕΜΑΤΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΤΗΣ Γ΄ ΛΥΚΕΙΟΥ (ΚΕΙΜΕΝΟ ΑΔΙΔΑΚΤΟ)**

1. Θεωρώ ότι μόνο αυτό θα μπορούσε να αποτελέσει και αποτροπή από τους μελλοντικούς κινδύνους και απαλλαγή από τις παρούσες συμφορές, αν δηλαδή θελήσουμε να επαναφέρουμε εκείνο το δημοκρατικό πολίτευμα, το οποίο νομοθέτησε ο Σόλων, ο οποίος αποδείχθηκε εξαιρετικά δημοφιλής, ενώ ο Κλεισθένης, που έδιωξε τους τυράννους και επανέφερε τους δημοκρατικούς από την εξορία, εγκατέστησε ξανά από την αρχή. Από αυτό δεν θα μπορούσαμε να βρούμε ούτε πιο δημοφιλές ούτε πιο ωφέλιμο για την πόλη. Και να η μεγαλύτερη απόδειξη: γιατί όσοι προτιμούν εκείνο (το πολίτευμα), αφού πέτυχαν πολλά και καλά και αφού απέκτησαν καλή φήμη ενώπιον όλων των ανθρώπων, έλαβαν την αρχηγία από τους λληνες εκούσια, ενώ όσοι επιθύμησαν το τωρινό (πολίτευμα), αφού μισήθηκαν από όλους και έπαθαν πολλά και φοβερά, λίγο έλειψε να περιπέσουν στις χειρότερες συμφορές.

2α. ( ) κίνδυνε, , παντί άνθρωπω, μισηθείσι, δεινότερα-δεινότατα

β. ἀναλήψεσθαι, ἐξεβεβλήκεις, κατάγαγε, συννεγκοῦσαν, μισηθείη

3α. (ν) γενομένην : κατηγορηματική μετοχή, που εξαρτάται από το ρήμα εὐρίσκω και αναφέρεται στο αντικείμενο του ρήματος, το ταύτην.

κινδύνων : γενική αντικειμενική στο ἀποτροπήν

ἀναλαβεῖν : τελικό απαρέμφατο ως αντικείμενο στο ρήμα ἐθελήσωμεν

ῆς : γενική συγκριτική από το δημοτικώτερον και το μᾶλλον συμφέρουσαν

παθόντες : χρονική μετοχή, συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος ἀπέλιπον (οἱ ἐπιθυμήσαντες), λειτουργεί ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα ἀπέλιπον και δηλώνει το προτερόχρονο σε σχέση με τη ρηματική ενέργεια.

β. « ν Σόλων μὲν ὁ δημοτικώτατος γεγόμενος ἐνομοθέτησε»:

δευτερεύουσα αναφορική ονοματική πρόταση, εισάγεται με την αντωνυμία ν, εκφέρεται με οριστική, γιατί δηλώνει το πραγματικό. Λειτουργεί ως επεξήγηση στο ἐκείνην τὴν δημοκρατίαν.

**ΤΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΕΠΙΜΕΛΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
ΒΑΒΟΥΡΑ ΜΑΡΙΑ
ΒΑΒΑΡΟΥΤΣΟΣ ΒΙΚΤΩΡ**